

Всеукраїнський конкурс на кращу студентську наукову роботу
2020/2021 навчального року

Шифр: «Інтелектуальні активи»

Тема: «Освітні умови формування інтелектуальних активів людського
потенціалу в Україні»

Галузь: Управління персоналом і економіка праці

АНОТАЦІЯ

Наукова робота: 30 сторінок, 55 джерел, 10 додатків, 4 рисунка, 2 таблиці.

Провідні країни світу для формування та розвитку конкурентних переваг і утримання лідерських позицій застосовують стратегії інноваційного розвитку. Вони базуються на створенні середовища, яке сприяє розвитку людського потенціалу та особливо його інтелектуальних активів, що визначають переваги у світовому лідерстві. Для формування інтелектуальних активів людського потенціалу необхідно створювати сприятливі освітні умови та вдосконалювати освітнє середовище, що визначатиме інноваційний розвиток економіки. Тому дослідження освітніх умов формування інтелектуальних активів людського потенціалу є своєчасним і актуальним для України.

Метою роботи є дослідження наявних освітніх умов та розробка практичних рекомендацій щодо формування інтелектуальних активів людського потенціалу в Україні.

Наукова новизна роботи полягає в розробці рекомендацій стосовно побудови системи вдосконалення освітніх умов задля формування інтелектуальних активів людського потенціалу в Україні, шляхом використання наукових досягнень та практичних рекомендацій на основі світового досвіду.

Практичне значення одержаних результатів дозволило обґрунтувати напрями формування інтелектуальних активів та ефективно їх використання у національній економіці.

Для досягнення поставленої мети було використано такі методи дослідження: аналізу та аналізу; монографічний; порівняльний; систематизації; структурного та причинно-наслідкового аналізу.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ АКТИВИ, ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК, ЛЮДСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ, ОСВІТНІ УМОВИ

ЗМІСТ

Анотація	2
Вступ	4
1. Теоретичні основи дослідження розвитку інтелектуальних активів людського потенціалу	6
1.1. Сутність та зміст інтелектуальних активів як складової частини людського потенціалу	6
1.2. Особливості формування та застосування інтелектуальних активів людського потенціалу	9
2. Дослідження освітніх умов формування інтелектуальних активів людського потенціалу	13
2.1. Аналіз освітніх умов формування інтелектуальних активів людського потенціалу в Україні	14
2.2. Оцінка сучасного стану інтелектуального капіталу в Україні	17
3. Напрями вдосконалення умов формування та використання інтелектуальних активів людського потенціалу в Україні	24
3.1. Визначення ризиків поліпшення умов формування та використання інтелектуальних активів людського потенціалу	24
3.2. Обґрунтування напрямів ефективного застосування інтелектуального капіталу в розвитку національної економіки	26
Висновки	29
Перелік посилань	31
Додатки	38

ВСТУП

Стрімкий розвиток суспільства та глобалізаційні процеси в економіці, які відзначаються особливою активністю, починаючи з ХХ століття, вплинули на підвищення уваги науковців до людини – найголовнішого ресурсу, одночасно об'єкту й суб'єкту праці. Стало очевидним, що творчі здібності, а також інтелектуальний та освітній потенціали індивідуумів – основна цінність, запорука доходів і розвитку на всіх рівнях економіки (мега-, макро-, мезо-, мікро-) [1].

Саме тому основною домінантою в такому середовищі є формування конкурентних переваг економічного зростання країн, що забезпечується розвитком нової економіки – економіки знань, фундаментом якої виступають інтелектуальний капітал та інноваційна праця [2].

Інноваційний розвиток економіки країни неможливий без забезпечення та ефективного використання якісного людського потенціалу. Саме інтелектуальні активи є найвагомішою складовою капіталу країни, джерелом конкурентних переваг, які здатні долати економічні та соціальні проблеми.

Проте, найбільшою перешкодою для досягнення цієї мети, на думку автора, виступає недосконале освітнє середовище та невідповідне забезпечення освітніми послугами, які впливають на формування інтелектуальних активів. Це стосується: освітньої системи та реформ, які незрозумілі населенню країни; фінансової неспроможності громадян отримати якісні знання та одночасної незацікавленості в цьому органів влади; зменшення кількості освітніх закладів та недофінансування на утримання й розвиток персоналу; таких умов на ринку праці, які не гарантують стабільні робочі місця після закінчення навчання; знецінення ряду професій та ускладнена процедура перекваліфікації; відсутності достатньої кількості бюджетних місць, і, як наслідок, потреби у додатковому заробітку, що віднімає час, відведений на навчання, а це спричиняє зниження рівня засвоєння знань, менше фахових спеціалістів.

Проблемам вивчення інтелектуальних активів людського потенціалу

особливу увагу в своїх дослідженнях приділяють багато вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: Н. І. Іванова, Б. Б. Леонт'єв, А. М. Колот, Н. А. Єрмакова, С. Ф. Легенчук, А. В. Карпенко, О. В. Кендюхов, О. В. Кравчук, Л. І. Федулова, О. А. Наумчук, Л. І. Лукічева, В. С. Пономаренко, О. Б. Бутнік-Сіверський. Проте залишаються недостатньо опрацьованими чинники освітнього середовища, що визначають формування інтелектуальних активів людського потенціалу.

Об'єктом дослідження є інтелектуальні активи людського потенціалу.

Предмет дослідження – чинники та процеси формування освітніх умов формування інтелектуальних активів людського потенціалу.

Мета роботи – дослідження наявних освітніх умов та розробка практичних рекомендацій щодо формування інтелектуальних активів людського потенціалу в Україні.

Для розкриття поставленої мети сформульовано наступні завдання:

- визначити сутність та основні чинники формування інтелектуальних активів людського потенціалу;
- проаналізувати сучасну динаміку розвитку освітніх умов формування інтелектуальних активів людського потенціалу в Україні;
- обґрунтувати практичні рекомендації щодо вдосконалення умов формування та використання інтелектуальних активів людського потенціалу.

Для досягнення поставленої мети було використано такі методи дослідження: аналізу та аналізу; монографічний; порівняльний; систематизації; структурного та причинно-наслідкового аналізу.

Наукова новизна роботи полягає в розробці рекомендацій стосовно побудови системи вдосконалення освітніх умов задля формування інтелектуальних активів людського потенціалу в Україні, шляхом використання наукових досягнень та практичних рекомендацій на основі світового досвіду.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

1.1. Сутність та зміст інтелектуальних активів як складової частини людського потенціалу

Досягнення поставлених цілей та зайняття вигідного положення економічним суб'єктом будь-якого рівня (мега-, макро-, мезо-, мікро-), в наш час, головним чином, залежить від ступеня його адаптації до стрімких та водночас складних змін, як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищах діяльності. Насамперед, це передбачає інформаційно-інтелектуальний та соціально-психологічний процеси. Рівень розвитку ринків провідних країн світу вже не дозволяє забезпечувати стабільність позицій та конкурентні переваги за допомогою лише матеріальних і фінансових ресурсів, які, до того ж, є вичерпними та загальнодоступними. Провідне місце відводиться нематеріальним факторам (нематеріальним активам), а головним рушієм розвитку різних сфер діяльності стають знання, навички, вміння й творчі здібності [3]. Домінанти економічних відносин у суспільствах різного типу представлені у Додатку А.

Саме тому близько 90% ВВП у розвинених країнах створюється часткою нових знань, за допомогою яких запроваджуються різного роду інновації. Відповідно, зростає роль людського потенціалу як основної умови соціально-економічного розвитку [4, с. 67-68].

Не дивлячись на велику кількість підходів до визначення людського потенціалу, основна частина приділяє увагу інтелектуальній складовій, дослідження якої дає можливість виділити інтелектуальні активи.

У науково-практичній літературі немає єдиної думки, щодо визначення результатів інтелектуальної діяльності, хоча, по суті, вони виступають синонімами. Це залежить переважно від сфери застосування. Їхня невпорядкованість призводить до плутанини в самих поняттях, а також

ускладнює управління ними та отримання бажаних результатів. Крім того, наявність таких проблем висвітлює реальний рівень інтелектуалізації в країні.

По-перше, слід відмітити, що поняття «інтелектуальний капітал» є ширшим, ніж «інтелектуальні активи». Вважається, що поява останнього пов'язана з необхідністю позначення інтелектуального капіталу в сфері бухгалтерського обліку. Але з плином часу науковці змогли поглибити знання та зробити умовне розмежування. «Першопрохідцем» в цьому напрямку став західний дослідник Карл-Ерік Свейбі, який наприкінці 80-х років минулого століття запропонував таку структуру «інтелектуального капіталу»:

- індивідуальна компетентність (освіта, досвід, навички, моральні та культурні цінності тощо);
- зовнішня структура організації (відносини із клієнтами, постачальниками, конкурентами; марка, репутація);
- внутрішня структура організації (структура, завдання, внутрішня мережа, культура, норми, цінності, неформальні організації) [5].

Один із його послідовників, британський вчений Е. Брукінг, розробив дещо інший підхід до визначення складових частин інтелектуального капіталу, яка, втім, не суперечить попередній, а доповнює її (рис. 1.1).

Як можна помітити, навіть у цих двох структурах немає спільного визначення «інтелектуальні активи». У першому вони виступають «індивідуальною компетентністю», у другому – «людськими активами», хоча і є синонімами. Проте, навіть на цих прикладах можна помітити, що знання, творчі здібності та навички розглядаються окремо від інших ресурсів виробництва.

По-друге, необхідно відзначити, що інтелектуальні активи мають певні властивості, завдяки яким використовуються у розвиненому виробництві. Серед них: відсутність фізичної зношуваності та вичерпності, притаманність самовідтворення; якісніший та швидший розвиток в процесі їхнього використання; можливість застосування в будь-якому масштабі; необмеженість; нематеріальна природа [3].

Щодо останнього, то слід зазначити, що для інтелектуальних активів характерна нематеріальна форма, адже їх неможливо чітко визначити й оцінити. Проте, їхня унікальність полягає у здатності продукувати економічні вигоди впродовж тривалого часу, а на це, в свою чергу, спроможна тільки матеріально втілена ідея [16, с. 6].

Рис. 1.1 Складові частини інтелектуального капіталу

Для кращого розуміння сутності «інтелектуальних активів» можна розглянути різні підходи до їхнього визначення у таблиці 1.1.

Всі пояснення поняття «інтелектуальні активи», які представлені нижче, вказують на те, що їх можна віднести або до складових інтелектуального капіталу (унікальні знання та досвід, інтелектуальна власність, які необхідно захищати на законодавчому рівні від несанкціонованого розповсюдження), або до нематеріальних активів, за умови виокремлення з об'єктів інтелектуальної власності (вартість інтелектуальних ресурсів, які перетворюються, в процесі господарської діяльності, в форму нематеріальних активів) [4; 17].

Таблиця 1.1 – Трактування поняття «інтелектуальні активи»

Автор	Визначення
С. А. Кузубов	Економічні ресурси організації, які являються результатом творчої, науково-дослідницької або винахідницької діяльності, що володіють штучно створеними властивостями рідкості та винятковості, а також здатністю приносити економічні вигоди [6].
В. М. Базилевич, В. В. Ільїн	Складова частина інтелектуального капіталу; термін, який використовується для позначення нематеріальних об'єктів, які ідентифіковані, описані та занесені до визначеного реєстру організації; задокументований інтелектуальний капітал, доступний для співробітників організації [5].
Й. М. Петрович	Складова частина потенціалу підприємства, яка здатна забезпечувати економічну користь протягом відносно тривалого часу і відзначається відсутністю матеріально-речової форми [7].
О. Бутнік- Сіверський	Вартість інтелектуальних ресурсів, які в господарському обігу набувають форми нематеріальних активів [8].
П. Салліван, А. Полторак	Складова частина інтелектуального капіталу, до якої входить інтелектуальна власність, знання й досвід робітників, що оберігаються від несанкціонованого розповсюдження [9; 10]
С. Ф. Легенчук	Результати інтелектуальної творчої діяльності людей та втілений в них потенціал (у формі освіти, досвіду тощо), які гарантують отримання підприємством економічних вигод у майбутньому [11, с. 32].
Н. О. Старкова, А. Н. Костецький	Синтез інформаційних факторів функціонування економічного суб'єкта, створюваних та використовуваних як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищах організації, з метою формування виняткових конкурентних переваг [12].
Л. І. Лукічева, Д. Н. Єгоричев	Сукупність інформаційно-інтелектуальних ресурсів та продуктів, що можуть бути відчужені від їх творців, мають реальну комерційну цінність для підприємства та його контрагентів [13, с. 68].
Н. Р. Нижник	Результати розумової діяльності людини (ноу-хау, торговельні секрети, товарні знаки, комерційна таємниця, патенти, авторські права) [14, с.352]
Ю. О. Тараруєв	Матеріально втілені ідеї, які, за умов достовірної оцінки та належного законодавчого захисту прав на їх використання, приносять власникам економічні вигоди протягом терміну, більшого за один рік [15].

Отже, можна стверджувати, що інтелектуальні активи виступають унікальним ресурсом, який, при правильному використанні, здатен підвищити майбутній прибуток підприємства, а отже й економіки в цілому, є невичерпним і самовідтворюваним та вільним для законної комерційної передачі.

1.2 Особливості формування та застосування інтелектуальних активів людського потенціалу

Основою економічного розвитку багатьох країн, в останні десятиріччя, стала концепція економіки знань. Вона передбачає підвищення уваги до

людини як до провідного фактора виробництва, який здатен засвоювати й перетворювати знання та інформацію в інновації. Проте, така спроможність залежить від умов середовища життєдіяльності, особливостей індивідуума та його поведінки, готовності працювати в колективі тощо [1, с. 32-33; 18, с. 14].

Запорукою ефективних соціально-економічних трансформацій стає здатність інтеграції знань у господарські системи різних економічних рівнів. Це, в свою чергу, потребує організації сукупності заходів щодо заохочення людського потенціалу до розвитку, особливо його інтелектуальної частини. Формування, вдосконалення та застосування інтелектуальних активів людського потенціалу потребує великих зусиль, важелів впливу та сприятливого середовища, адже навіть їхнє застосування у сферах виробництва та науки є досить обмеженим [1, с. 35].

Для вирішення низки питань економічного та соціального характеру, необхідно, передусім, інвестувати ресурси в людський потенціал (особливо в його складову – інтелектуальні активи), який має властивість перетворюватися у капітал країни. Насамперед, це стосується поліпшення освітніх умов, мотивації суспільства до навчання. Адже, розвиток інтелекту, фінансове виховання, і, навіть, вміння розпоряджатися власними коштами мають прищеплюватися з дитинства й вдосконалюватися протягом життя.

Оскільки в науковій літературі ще відсутнє однозначне визначення поняття «освітні умови», то ми пропонуємо зробити таке узагальнення: це комплекс системи освіти (освітніх закладів), умов доступності для навчання та освітніх програм, які в результаті, надають можливість здобувати базові та профільні знання, слугують інструментом формування необхідного для реалій сьогодення типу мислення та моральних цінностей суспільства.

Інвестування в освітні умови щодо формування інтелектуальних активів з боку держави, фондів, підприємств, домогосподарств за рахунок бюджетів, шляхом запровадження обов'язкової формальної шкільної освіти (яка має бути безкоштовною), субсидіювання (наприклад, допомоги незаможним громадянам), виділення коштів. Також, важливим фактором отримання освіти,

як середньої, так і вищої, є усвідомлення її важливості, бажання навчатися. На це впливають культура нації, економічна стабільність та впевненість у затребуваності отриманої спеціальності в майбутньому, умови життєдіяльності та забезпеченість сімей, здатність сплатити вартість навчання тощо. Все це створює своєрідне «замкнуте коло»: виховання та освіта впливають на рівень життя, інтелектуальний потенціал країни в майбутньому, але нинішні умови стають на перешкоді цьому. Тому, найліпшим рішенням стає орієнтація інвестування в покращення освітніх умов, вплив на сприйняття громадян, як молодшого, так середнього і старшого віку, щодо необхідності постійного самовдосконалення; забезпечення зростання ВВП і НД за рахунок інновацій; заснування технопарків; популяризації інтелектуальних послуг тощо.

Окрім цього, слід приділити увагу питанню формування інноваційного мислення та відповідного середовища, шляхом створення сприятливих ситуацій та моніторингу чинників впливу. Передусім, це відноситься до можливості отримання повноцінного кінцевого продукту винахідницької та наукової діяльності, його виходу на ринок. Важливу роль в цьому відіграють середні та великі підприємства (які, на відміну від малого бізнесу, мають більше коштів та можливостей), що зацікавлені у модернізації обладнання та процесів виробництва. Вони можуть створити «опору» для місцевих винахідників, надаючи необхідні ресурси для втілення ідей та перетворення їх в інновації (які й призведуть до економічного підйому, як цього суб'єкта господарювання, так і держави в цілому). Якщо розглядати ідентифікацію та розвиток інтелектуальних активів у рамках підприємства, то їх можна відобразити на рис. 1.2 [4, с. 72].

Однією з головних рис інтелектуальних активів виступає наявність знань, а отже підтверджується положення про їх зв'язок з інтелектуальним і людським потенціалом. Як зазначається в дослідницькій літературі, ті можливості та задатки, якими володіє населення, за рахунок інтелекту й постійного його нарощення, можливо перетворити у фінансовий капітал країни (шляхом комерціалізації) [1].

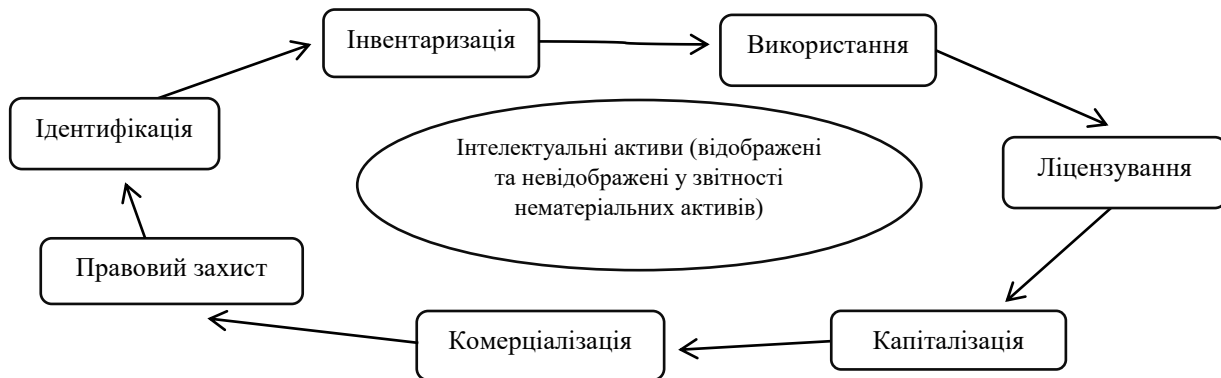

Рис. 1.2. Стадії управління інтелектуальними активами за етапами прояву

Інтелектуальні активи можуть класифікуватися за великою кількістю ознак, узагальнення яких наведено в Додатку Б [1, с. 56-58]. Розглянувши вказане, варто зробити висновок, що поняття «інтелектуальні активи» втілює в собі знання, здібності, ідеї, інформацію, інтелект, імідж та професійну репутацію, результати інтелектуальної праці тощо.

Що ж стосується структури інтелектуальних активів, то вона може варіюватися в залежності від рівня господарювання: 1) індивідуальний – містить знання, освіту, здібності, прагнення до самовдосконалення, досвід, готовність до зміни соціальної позиції, здатність аналізувати та прогнозувати, творчий підхід, потреби, цінності й т. п.; 2) мікрорівень – визначається освіченістю, досвідом, творчими та інтелектуальними здібностями персоналу; ефективністю менеджменту; наявними методами мотивації; рівнем плинності кадрів; фізичним та психологічним здоров'ям працівників; об'єктами інтелектуальної власності; 3) макрорівень – включає культуру, креативність, творчі здібності, рівень освіченості, психологічне та фізичне здоров'я нації; методи мотивації населення; ефективність владних структур тощо [18]

Отже, підсумовуючи, можна стверджувати, що інтелектуальні активи формуються під впливом різноманітних чинників середовища діяльності економічного суб'єкта (від індивідуального до державного), здатні перетворюватися в інтелектуальний капітал і забезпечувати розвиток й економічне процвітання країни в цілому.

2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСВІТНІХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

2.1 Аналіз освітніх умов формування інтелектуальних активів людського потенціалу в Україні

Визначено, що частину інтелектуальних активів складають знання та навички, які, в першу чергу, залежать від чинників впливу та освітніх умов, наявних у державі. Оскільки накопичення інформації та досвіду відбувається протягом всього життя, то доцільно виконати дослідження освітньої сфери.

Починаючи з 90-х років ХХ століття, кількість дошкільних навчальних закладів зменшилась на 40% (станом на 2019 рік), число місць та користувачів в них – на 49%, що спричинено переважно процесами депопуляції населення та звуженого його відтворення [19] (Додаток В). Проте, частка дітей дошкільного віку, які відвідують дитячі садки, наразі, має найвищі показники за всю історію незалежності України (61% у 2018 р.). Така ситуація свідчить про «популярність» цих освітніх закладів, потребу батьків вихованців відводити більше часу на заробіток коштів тощо. Саме через недобір дошкільнят на всі «вакантні місця», поповнення старшої вікової групи населення (яка потребує більшої частини видатків із державного бюджету), а також недостатнє фінансування з інших джерел, ми стаємо свідками сьогоденних реалій. Це, в свою чергу, негативно позначається на обсязі інтелектуального капіталу нації (зокрема, інтелектуальних активів), адже завдяки дошкільним закладам освіти у кожної людини розвиваються навички комунікації, розкриваються природні здібності та, зрештою, зміцнюється імунітет.

На відміну від дошкільної, загальна середня освіта є обов'язковою. Відповідно до Закону України: «Держава гарантує молоді право на отримання повної загальної середньої освіти і оплачує її здобуття. Повна загальна середня освіта в Україні є обов'язковою і може отримуватися у різних типах навчальних закладів. Держава гарантує безоплатне забезпечення підручниками,

посібниками учнів загальноосвітніх навчальних закладів та педагогічних працівників у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України» [20].

З інформації, вказаної в Додатку Г, доцільно констатувати, що кількість закладів загальної середньої освіти, за відповідний період, зменшилась на 30%; учнів – на 40% (з них у денних закладах – на 40%, а у змінних – на 89%); випускників, які здобули базову та повну загальну середню освіту відповідно на 49% та 51%; вчителів – на 18% [19]. Отже, шкільна освіта має такі ж тенденції, як і дошкільна, однак із серйознішими наслідками. Адже відсутність першої можна компенсувати домашнім вихованням, а другої – ні (не враховуючи сімейну форму навчання).

У закладах професійної (професійно-технічної) освіти, кількість яких зменшилась на 42%, чисельність учнів зменшилась на 62%, осіб, прийнятих на навчання – на 66% і випускників – на 67% (Додаток Г) . Схожа ситуація характерна і для коледжів, технікумів та училищ, кількість яких скоротилась на 54%, осіб, які там навчаються – на 77%, прийнятих – на 80%, а випускників – на 78% (Додаток Д).

За 2020 рік стало зрозуміло, що в місцевій системі освіти є дуже багато прогалин. Перш за все, до них слід віднести неготовність освітньої сфери до переходу на дистанційне навчання. Окрім недосконалості та незрозумілості онлайн-сервісів для користувачів, постало питання відсутності необхідного для навчання та отримання інформації обладнання, і, навіть, Інтернету, недостатня компетентність і вміння працювати з інтерактивними технологіями. Також, до «списку пробоїв» зараховується швидкість та незрозумілість реформ, які підкреслюються несвоєчасністю виконання та відсутністю ресурсів для цього. Як приклад – необхідність зміни підручників та методів викладання, які відповідатимуть якісним вимогам сучасності [21].

Попередню проблему ускладнює наступна – розшарування суспільства за платоспроможністю. Не все населення має однаковий доступ до закладів освіти, інформаційних систем, та, врешті-решт, фінанси для саморозвитку (сюди відносяться люди з фізичними та/або розумовими вадами;

малозабезпечені сім'ї; жителі віддалених від міст населених пунктів тощо). З цим виникає питання щодо нещодавно введеної інклюзивної освіти, яка передбачає закриття спеціалізованих навчальних закладів та розподіл учнів з особливими потребами у звичайні класи. Крім того, що в середньостатистичних школах не передбачено необхідного обладнання, персонал освітніх закладів, школярі, а також «новенькі» не мають змоги психологічно підготуватися та отримати допомогу за потребою.

Не меншою проблемою є відсутність шкіл і класів для національних меншин в нашій країні. На це впливають недостатня кількість необхідного персоналу та незацікавленість у фінансуванні таких проєктів державними структурами й приватними організаціями [21]. До вищезгаданого доречно додати й низьку заробітну плату вчителів та викладачів, яка негативно впливає на рівень їхнього життя, унеможливорює особистісний та професійний розвиток. Загалом, ставка заробітної плати працівників закладів освіти варіюється від 2225 до 10035 грн, залежно від тарифного розряду [22]. Все це позначається на якості викладання та освіти загалом, адже в разі відсутності мотивації, низької оплати праці, психологічного напруження педагогів, дуже важко ділитися знаннями з учнями (яких, з кожним роком, все складніше зацікавити власним предметом).

Задля вдосконалення вітчизняної освітньої системи доречно скористатися наробітками інших держав світу. Наприклад, особливістю канадських шкіл є те, що там неприпустимі публічні зауваження дитині, а її оцінки – конфіденційні (що, в результаті, виховує звичку працювати на якість, а не на кількість балів, без зайвого порівняння з однолітками та нав'язування комплексів); в середній та старшій школі за семестр вивчається лише 4 предмети (що дозволяє концентрувати увагу на більш детальному їх опануванні). У Фінляндії для кожного учня складається індивідуальний план навчання та розвитку, що дає змогу виконувати на уроках завдання різної складності. У Німеччині, хоч і немає єдиної освітньої програми для всіх регіонів країни, проте всі учні вже з четвертого класу відвідують заняття зі статевого виховання. У Франції

можливо перейти на клас вище (або нижче) за навчальні досягнення, а в Австралії, на додачу, існує система заохочень у вигляді сертифікатів за добре виконану роботу [47]. Отже, виділивши позитивні моменти в навчальних процесах інших держав, можна спробувати впровадити щось нове та корисне в Україні, що буде близьке нашому менталітету та цінностям.

На противагу всім попереднім змінам, кількість університетів, академій та інститутів зростає на 89%, студентів у них – на 43%, прийнятих – на 43%, а випускників – на 144%. Збільшилась чисельність аспірантів і докторантів на 89% та 121% відповідно. Тобто в Україні характерним є скорочення кількості всіх закладів освіти та їх випускників, окрім вищої. Відповідно в економіці відбувся значний перекид у потребі спеціалістів з професійною (професійно-технічною) освітою та навичками, чисельність яких значно зменшилась. При цьому масовість вищої освіти та невисока її вартість призвели до погіршення якості підготовки та формального до неї відношення.

Дана ситуація ускладнюється різким введенням Болонської системи освіти (з 2005 р.), повноцінному впровадженню якої, наразі, заважають: недостатня обізнаність студентів у кредитній системі (кількісній оцінці навчальних досягнень); неможливість самостійного вибору дисциплін (через відсутність викладачів або методичних розробок для викладання; нестачі приміщень тощо); «застарілість» предметів для сучасних ринкових умов; об'єднання загальних та профільних предметів, як на рівні бакалаврату, так і магістратури [48].

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що в Україні, за даними трьох попередніх десятиліть, зменшується кількість всіх освітніх закладів, окрім ЗВО. З одного боку, це доводить важливість вищої освіти в умовах стрімкого розвитку та економічних реформ (а також, усвідомлення населенням цього факту), готовність людей присвятити своє життя науці тощо. Проте, логічним буде прогноз щодо майбутнього скорочення числа освітніх закладів на всіх рівнях за рахунок депопуляції та міграції населення. Крім того, важливими проблемами виступають низька заробітна плата й відповідний рівень життя

нації, що унеможлиблює професійний та особистісний розвиток, а також не однакові можливості у суспільстві для здобуття знань. На додачу, залишається актуальною проблема працевлаштування випускників, які, в результаті невдалих проб, або працюють не за фахом (в основному, займаючись ремеслами, які не потребують інтелектуального напруження та самовдосконалення), або перетинають державний кордон в пошуках кращого життя та можливості самореалізації.

Для кращого розуміння результатів дослідження, можна скористатися рис. 2.1, в якому відображена кількість студентів ЗВО у вигляді діаграми.

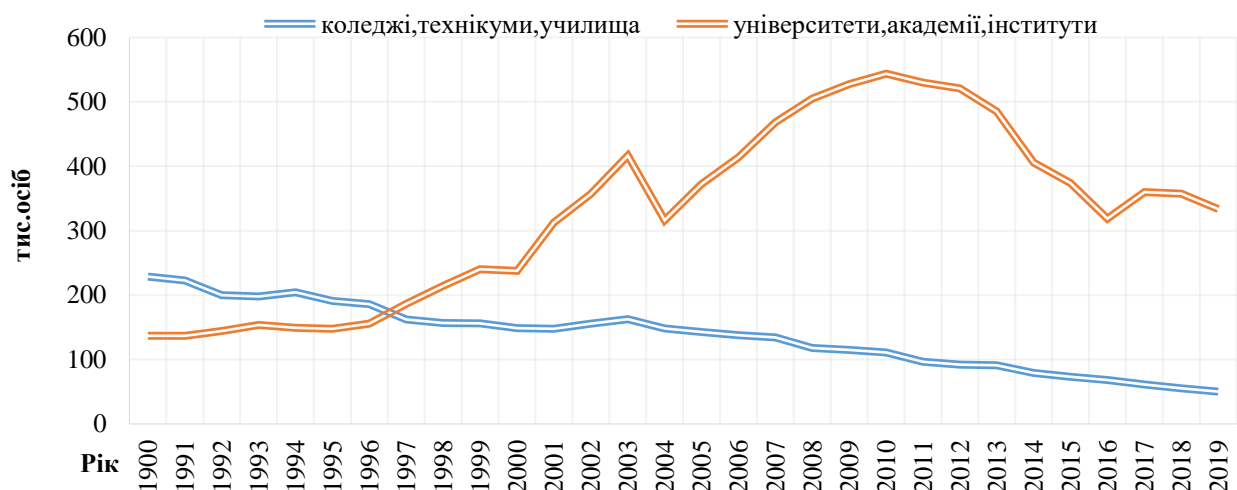

Рис. 2.1. Кількість студентів закладів вищої освіти України

Отже, якщо в Україні зберігатимуться такі ж темпи, то через декілька десятиліть буде більше інтелектуально розвинених представників «старшого віку», ніж «молодшого», що негативно вплине на інтелектуальні активи нації.

2.2. Оцінка сучасного стану інтелектуального капіталу в Україні

В умовах стрімких економічних трансформацій, все більшого значення набувають знання та інформація, які стають підґрунтям для формування й розвитку інтелектуальних активів (як складової частини інтелектуального капіталу), а також запорукою майбутнього прибутку. Тому, дуже важливо мати

уявлення про стан цих активів і вміти правильно їх оцінити.

Існує велика кількість пропозицій та наукових надбань стосовно підходів до оцінки інтелектуальної діяльності, проте, і не менше суперечностей. Поки що, немає єдиної методики в цій області, через диференційовані системи поглядів. До того ж, на заваді стають деякі особливості інтелектуального капіталу, наприклад: ненадійність вже набутого досвіту (плану дій) для створення чогось нового; неможливість відшкодування витрат на знання (як товар); неподільність інформації (користувачі змушені купувати навіть ту частину, яка їм не потрібна) та взаємозалежність окремих її елементів; переважно моральний знос капіталу за рахунок неактуальності інформації, погіршення стану організму її носіїв тощо [23].

Для оцінки інтелектуальних активів можна використовувати традиційні та альтернативні методи. До першої групи відносяться ринковий/порівняльний підхід, що передбачає співставлення схожих товарів за ціною, корисністю, якістю і т. д.; витратний – визначення всіх капіталовкладень; дохідний – розрахунок прибутку на базі вивчення функціональних якостей продукту. Вони, в основному, розглядають патенти, товарні знаки, технології виготовлення, програмне забезпечення та кваліфікований персонал. До другої групи належать: інтегральний (оцінка інтелектуального капіталу, як цілісної категорії та його таксація); структурний/поелементний (оцінка окремих складових інтелектуального капіталу з подальшим їх вивченням та підсумуванням, для одержання загального уявлення) [25].

Всі вищезгадані методи поділяються на ті, які визначають дані активи у грошовому вимірі, й ті, що допомагають отримати уявлення про їхній стан взагалі [24, с. 60-61].

Як зазначає К-Е. Свейбі, станом на 2015 р. відомо про 42 методи вимірювання вартості інтелектуального капіталу, значна частина яких була розроблена за останні десятиліття [26]. Шведський дослідник запропонував розподілити їх на такі групи: методи прямого вимірювання інтелектуального капіталу (методи DIC), прямої капіталізації (методи MCM), віддачі на активи

(методи ROA) та бальних активів (методи SC) [24]. Його послідовники систематизували ці методики за критеріями можливості кількісного та якісного вимірювання, а також виділення основних елементів інтелектуального капіталу (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Систематизація провідних методів оцінки інтелектуального капіталу за визначальними ознаками та їхня сутність [25-29]

Кількісна оцінка	<p>Технологічний брокер – капітал оцінюється за допомогою діагностики відповідей на 20 питань про 4 провідні компоненти ІК.</p> <p>Оцінка патентів, які були виважені з урахуванням цитування – технологічний фактор визначається на основі патентів, які були створені організацією. ІК вимірюється за впливом науково-дослідної діяльності на перелік коефіцієнтів, які характеризують наявні патенти.</p> <p>Дослідник цінності – методологія обліку, що передбачає визначення цінності з типами нематеріальних активів (навички та потенціал; технології та явні знання; активи, якими розпоряджається суб'єкт; процеси виробництва й управління).</p>	<p>Коефіцієнт Тобіна – відношення біржової цінності організації до відновної вартості її активів.</p> <p>Метод EVA (економічно додана цінність) – отримується через коригування оприлюдненого прибутку організації з урахуванням витрат на нематеріальні ресурси; характеризує продуктивність інтелектуального капіталу фірми.</p>
	<p>Коефіцієнт доданої цінності від інтелектуального капіталу – з'ясовує, з якою ефективністю та в яких об'ємах капітал (в т. ч. інтелектуальний) створює цінність, орієнтуючись на 3 провідні компоненти: капітал, що застосовується; людський, структурний.</p>	
Кісна оцінка	<p>Навігатор «Скандія» - ІК оцінюється через визначення до 164 параметрів, які можна розподілити на: фінанси, процеси, клієнтів, людей, розвиток та модернізацію.</p> <p>Монітор нематеріальних активів – передбачає вибір керівництвом індикаторів для виміру аспектів здобуття цінності від нематеріальних ресурсів через: зростання, модернізацію, застосування / ефективність, зменшення ризику / стабільність.</p> <p>Value Chain – це матриця нефінансових індикаторів, розподілена на такі групи, відповідно до циклу розвитку: відкриття / навчання; впровадження; комерціалізація.</p>	<p>Методи DIS – пряме вимірювання інтелектуального капіталу, шляхом оцінки окремих компонентів неосяжних активів.</p> <p>Методи MCM – методи ринкової капіталізації, що отримують цінність ІК або нематеріальних ресурсів, шляхом віднімання цінності акціонерного капіталу компанії від її ринкової капіталізації.</p> <p>Методи ROA – віддача на активи. Обчислюється діленням середнього прибутку організації до оподаткування на узагальнену цінність матеріальних активів. Отриманий коефіцієнт ROA необхідно порівняти із середніми показниками по галузі, а різницю помножити на усереднену цінність матеріальних активів, щоб визначити прибуток від нематеріальних активів за рік. Для того, щоб знайти цінність інтелектуального капіталу організації потрібно розділити знайдений середній прибуток на середньозважену цінність її капіталу.</p> <p>Методи SC – бальні оцінки. Передбачає ідентифікацію певних складових ІК, визначення індексів або індикаторів у вигляді графіків та оціночних карт. Для підбиття підсумків, може використовуватися зведений індекс.</p>
	<p>BS-система збалансованих показників – оцінка ефективності діяльності організації за допомогою індикаторів, які відображають основні напрями: фінанси; клієнти; навчання; внутрішні процеси.</p>	
	Визначені елементи ІК	Невизначені елементи ІК

Дослідженням формування та розвитку інтелектуального капіталу

займаються суб'єкти різник рівнів: окремі підприємства (наприклад, «Skandia», яке показало світові метод «Scandia Navigator»), міжнародні організації (Американський інститут сертифікованих публічних бухгалтерів; Європейська комісія із дослідження інтелектуального капіталу та конкурентних переваг), уряди країн (у Данії в 1997 р. розробили проєкт з дослідження інноваційних процесів та управління людськими ресурсами) [30; 31, с. 110].

Дивлячись на те, що оцінкою вартості інтелектуального капіталу занепокоєні як приватні компанії, так і держави світу, можна стверджувати, що досі не винайшли універсального методу, який би враховував майбутні вигоди від нематеріальних благ (в першу чергу від знань та інновацій).

Якщо розглядати дане питання на макроекономічному рівні, то варто взяти до уваги непрямі методи оцінки ІК, що відображають стан однієї з його частин, а саме – інтелектуальний потенціал нації. Всі вони використовують притаманні лише їм показники виміру, що дозволяють робити прогнози й порівняння отриманих результатів між державами світу. Детальніший опис показників, які служать для дослідження стану складових елементів ІК країн, наведений у Додатку Е [32-37].

Для оцінки ІК можна також скористатися методикою багатовимірної середньої, яка подібна до групи методів бальних оцінок. Порядок оцінювання, за таких умов, представлений на рис. 2.2 [24].

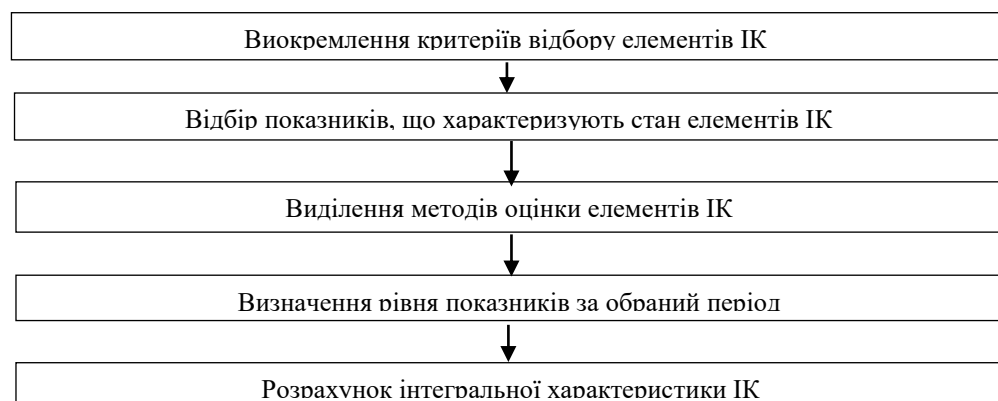

Рис. 2.2. Етапи оцінювання ІК

Представлений ланцюг доцільно застосовувати і в Українських реаліях,

зادля проведення оцінки інтелектуалізації економіки та підвищення її конкурентоспроможності.

Вивчення процесів формування інтелектуального капіталу на макрорівні виступає важливою частиною державних реформ. Наразі, в Україні існує ряд проблем, які стають на заваді цьому: незацікавленість населення в науковій роботі; застарілі методи освітньої системи, низька з/п спеціалістів; брак необхідних ресурсів для саморозвитку, придбання обладнання, покращення якості життя; відсутність надійної сполучної ланки між наукою та державою; неможливість впровадження деяких інновацій у виробництво; недосконалість системи захисту інтелектуальних продуктів тощо [24].

Все вищезгадане не дозволяє модернізувати ті галузі, які, на сьогодні, стали передовими, «вигідними» в економічному аспекті (принаймні, в постіндустріальних країнах). Насамперед, це: біотехнології, біохімія, ІТ-сфера та ряд інформаційних підгалузей. Останні можуть стати рушієм для нашої країни, адже потребують менше матеріальних засобів, проте приносять більше прибутку, порівняно зі звичними для нас типами виробництва. До того ж, така продукція здатна процвітати й конкурувати на міжнародній арені.

Очевидно, що головними ресурсами стають інформація, знання та їхні носії, а отже, зростає актуальність дослідження інтелектуального капіталу на рівні нації.

Передусім, інтелектуальний капітал відображає рівень розвитку виробництва, бо від цього залежить розмір доданої вартості товарів. Сюди входять вміння, навички та знання людей, ноу-хау, організаційна структура, внутрішні мережі збереження та передачі інформації. Крім того, важливий ступінь та ефективність використання цих компонентів, їхня конкурентоздатність на внутрішньому та зовнішньому ринках [38].

Також, необхідно правильно оцінювати інтелектуальний капітал, враховуючи його нематеріальну природу, адже, за деякими підрахунками, на нього припадає до 80% темпу приросту національного продукту [38].

Для створення сприятливих умов щодо появи та розвитку нових

економічних тенденції, в першу чергу, держава повинна притримуватися певної стратегії, яка передбачатиме: відповідальність за розробку соціально-економічної та науково-технічної політики, розвиток інституцій, прищеплення морально-етичних цінностей населенню [24].

Відомо, що для зародження, ефективного функціонування та подальшого відтворення інтелектуального капіталу, важливий соціально-економічний розвиток, який, в свою чергу, залежить від розміру доходів та споживання громадян; а також, усвідомлення неподільності його елементів [39].

Для оцінки сучасного стану ІК України, можна скористатися запропонованим Деревянко В. М. планом. Він представлений у Додатку Є.

На думку автора, Україна має дужий інтелектуальний потенціал, який здатен створити конкуренцію іншим країнам світу. Проте, його розвитку заважають повільний перехід до наукомісткого виробництва та неналежність умов для подальшого відтворення.

Щоб краще зрозуміти стан вітчизняного інтелектуального капіталу, слід звернути увагу на глобальні індекси, які відображають рівень його компонент (детальніше у Додатку Ж). Як видно із наведеної інформації, деякі показники погіршились за останнє десятиліття (індекс людського розвитку та глобальної конкурентоспроможності). Це зумовлено світовою кризою та складністю стабілізації ситуації, збройним конфліктом на теренах нашої держави, міграцією населення в пошуках кращого життя тощо.

Проте, варто відмітити ефективність вищої освіти, підтвердженням чого є збереження Україною 21-го місця у відповідному рейтингу. Він складається на базі вивчення числа працівників з вищою освітою, дипломами інженерних та технічних спеціальностей [49, 50]. Крім того, простежується стабілізація інших показників, серед яких є глобальний інноваційний індекс, що свідчить про створення сприятливого «ґрунту» для «вироснування» інтелектуального капіталу (передусім, інтелектуальних активів).

На сьогодні, економічний розвиток визначається наявністю, вмiлим використанням і здатністю до відтворення інтелектуального капіталу, базою

якого являються навички, інформація та знання, що стають найвагомішими активами. Нажаль, в межах України, господарювання має безсистемний характер, що стає перепорою для виходу на міжнародну арену та застосування всього існуючого потенціалу.

3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УМОВ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ

3.1. Визначення ризиків поліпшення умов формування та використання інтелектуальних активів людського потенціалу

Для запровадження стратегії розвитку економіки, спершу, слід визначити потенційні ризики та проблеми, які можуть виникнути на цьому шляху.

Щоб охопити максимальну кількість потенційних проблем, доцільно буде розділити їх на групи за складовими інтелектуального капіталу (людський, структурний та клієнтський).

До першої групи можуть відноситись:

1) «Відтік мізків». Сюди входить як міграція носіїв інтелектуальних активів за кордон, так і перехід вчених та дослідників у інші сфери діяльності. Така ситуація спричинена низькою заробітною платою (яка не відповідає потребам людей та затраченим ресурсам на отримання необхідних знань взагалі), відсутністю фінансування матеріально-технічної бази (через що уповільнюється розвиток науки та запровадження інновацій; послаблюється конкурентоздатність, в результаті чого Україна «пасе задніх» на світовому ринку), демотивацією населення до наукової роботи [51];

2) Старіння кадрів галузі науки. Дана проблема спричинена нерівномірною віковою структурою науковців. Станом на 2016 р., більше 25% вчених знаходяться у «старшій» віковій групі ($60 \leq$ років). Хоча, найвагоміша частка припадає на дослідників віком від 30 до 39 років, перспектива її заміщення досить невелика.

До другої групи факторів (структурного капіталу) належать:

1) Низький попит на продукти інтелектуальної праці. Споживачами таких «товарів», зазвичай, стають підприємства та домогосподарства. Зважаючи на обмеженість їхніх фінансів, рівні доходів, можна стверджувати, що й

зацікавленість в інноваціях буде відповідною (адже доцільнішим буде витратити зароблені кошти на підтримання власної життєдіяльності та інших членів домогосподарства, відновлення ресурсів, ніж на придбання результатів інтелектуальної діяльності) [52].

2) Нерозвиненість сполучення елементів національної інноваційної системи. Основою формування та зростання інтелектуального капіталу служать наука, «вища школа» та виробництво. «Вища школа» продукує знання, носіями яких є люди. Наука забезпечує втілення знань у життя, у вигляді розробок, що використовуються підприємствами в процесі виробництва, які, в свою чергу, займаються випуском товарів високої якості та конкурентоспроможності [51].

3) Недосконала система стимулів для просування інтелектуальної продукції, а саме: неможливість повернення коштів на амортизацію та необхідність сплати певних податків [53];

4) Недостатнє фінансування наукової галузі. В той час, як країни Європи показують зростаючі показники виділення частки ВВП на розвиток науки – в середньому 2-3%, Україна обмежується 0,17% (відповідно до Закону України «Про державний бюджет України на 2019 рік»; у 2018 році він складав 0,19%). Як видно, з кожним роком цифри зменшуються [54, 55].

До останньої групи несприятливих факторів розвитку (клієнтського капіталу) зараховуються:

1) Слабка система захисту інтелектуальних прав власності. Підтвердженням цього є 123-тя позиція (із 127 можливих), відповідно до Міжнародного кодексу захисту прав власності. Крім цього, згідно «Спеціального звіту 301», Україна являється «найбільшим порушником прав інтелектуальної власності» [24];

2) Низький мотиваційний рівень для іноземних інвесторів. Останнім недоцільно вкладати кошти в державу з нестабільною економікою, де виконання прописаних домовленостей може бути із запізненням, результати діяльності – непередбачуваними, реалізація проєктів – супроводжуватиметься різноманітними труднощами, можливе відшкодування – негарантованим. До

того ж, їм не вигідно «вирощувати» свого майбутнього конкурента;

3) Неприятливі умови для ведення бізнесу. Як наведено в Додатку Ж, Україна, станом на 2020 рік, зайняла 64 місце серед країн світу, за привабливістю ведення підприємницької діяльності. Насправді, остаточне рішення щодо іноземного інвестування залежить від 3-х провідних факторів, які у нас знаходяться в неналежному стані: доходів населення, а саме платоспроможного попиту; податкової системи; вигідних умов кредитування.

Отже, як видно із проаналізованих ризиків покращення факторів формування та використання інтелектуальних активів (як частини інтелектуального капіталу), в нашій державі відсутні умови та зацікавленість вищого керівництва в їхньому розвитку та відтворенні. Зважаючи на чималий список проблем, слід будувати економічну стратегію росту, підлаштовуючи її саме під місцеві реалії сьогодення, але беручи до уваги всесвітній досвід.

3.2. Обґрунтування напрямів ефективного застосування інтелектуального капіталу в розвитку національної економіки

Для підвищення конкурентоспроможності будь-якої країни, необхідно поставити у верховенство, серед інших ресурсів, знання та інформацію. Визначивши основні ризики, які, напевно, спіткатимуть Україну на шляху до побудови «економіки знань», можна розробити основні шляхи щодо ефективного застосування інтелектуального капіталу в майбутній стратегії.

Складовими механізму продуктивного використання ІК на макроекономічному рівні виступають: його елементи, принципи, завдання та джерела забезпечення (Додаток 3 [24]).

Для покращення системи ефективного використання інтелектуального капіталу, слід зробити акцент на: впровадження спеціальних державних програм, зростання їхньої гнучкості; адаптацію механізму до стрімких зовнішніх умов; кооперацію та погодженість між державними й регіональними планами соціально-економічного розвитку тощо.

Не останню роль в еволюції сучасного суспільства займають вміння та знання, щодо користування цифровими технологіями. Через стрімке їхнє проникнення в усі сфери людського життя формуються відповідні тренди на ринку праці. До того ж, за допомогою веб-простору кожен «інтелектуальний актив» має змогу самовдосконалюватися, незалежно від соціального статусу й місця проживання. Для охоплення якомога більшої частки громадян, опанування ними необхідними навичками, потрібно запровадити загальнонаціональні програми навчання базовим та профільним цифровим компетенціям. Вони стануть рушієм для виходу вітчизняної економіки на вищій щабель. Спонсорами втілення таких моделей будуть державні та приватні партнери [46].

Проте, для реалізації цієї ідеї треба притримуватися наступного плану: переглянути основні законодавчі акти, які можуть створювати перешкоди; орієнтувати економічну систему в бік цифровізації, забезпечити населення ресурсами для опанування технологіями; ініціювати «тренд» на інноваційну діяльність для підприємств тощо. Всі запропоновані кроки мають стимулювати споживчий попит економічних суб'єктів до користування інноваційними продуктами та сформувати сприятливе середовище в цілому [43-45].

Така модель ставить за мету не тільки автоматизацію процесів виробництва, але й модифікацію бізнес-схем, стратегій розвитку, «законів» ринкового середовища. Особливої уваги заслуговує питання гарантування кібербезпеки, захисту й страхування інноваційних технологій. Вони стануть запорукою довіри суспільства до ідеї запровадження цифрової економіки та можливості контролю користувачами власних даних [42].

Наразі, Україна спеціалізується на виробленні та продажі переважно сировинних ресурсів, що уповільнює розвиток держави взагалі та цифрових технологій зокрема. Тому модернізація та впровадження нових технологій прямо впливає на якість інтелектуальних активів, розбудову «нової економіки».

Також, не останньою проблемою виступає відсутність визначення поняття «інтелектуального капіталу» на законодавчому рівні. Це, в свою чергу,

ускладнює управління його елементами та розробку стратегії функціонування всієї економічної системи [41]. Нормативно-правове забезпечення людського капіталу має розглядати реформи в сферах освіти та науки, прискорювати зменшення безробіття та ріст зайнятості населення; структурного – заохочувати інноваційну, наукову діяльність, спрощувати системи отримання патентів, забезпечувати захист інтелектуальної власності й вкладення коштів у нематеріальні активи; клієнтського – стимулювати інвестиції, впливати на спрощення експорту та підтримку ділової репутації держави [24].

Що ж стосується системи освіти, то для її вдосконалення слід викоринити такі проблеми: корумпованість на всіх її рівнях; неоднакова її доступність для різних прошарків населення; неналежне визнання досягнень школярів і студентів [41]. На додаток до вказаних завдань, необхідно переглянути фінансування даної сфери, яке виступає важливим капіталовкладенням у зростання національного інтелектуального капіталу, як бази економічного підйому. Його джерелами, окрім державного бюджету, мають бути надходження від приватних компаній (з метою підготовки майбутніх працівників), неповоротні інвестиції спонсорів і приватних осіб, ваучери, дотації та кредити [40].

Підбиваючи підсумки, варто сказати, що запропонований механізм ефективного застосування інтелектуального капіталу може бути засобом контролю та управління щодо його розвитку на рівні країни. Етапами стратегії вдосконалення інтелектуальних активів (складової інтелектуального капіталу), як інструменту економічного зростання, являються: ліквідація потенційних проблем у функціонуванні ІК; залучення державних (в т. ч. регіональних і місцевих) органів влади до розробки та впровадження стратегії розвитку; вдосконалення «бренду» країни; усунення недоліків нормативно-правової бази складових ІК; державна підтримка інноваційної діяльності; активізація політики зайнятості (для працівників та роботодавців); запровадження платності за користування науково-технічними та інноваційними розробками; навчання осіб у закладах освіти й, безпосередньо, на робочих місцях.

ВИСНОВКИ

Запорукою конкурентоспроможності будь-якої держави, в сучасних умовах, служить інноваційний розвиток всіх сфер виробництва. Такі трансформаційні процеси базуються на знаннях, інформації, досвіді, «ноу-хау», які виступають складовими інтелектуальних активів (як частини людського капіталу).

Поняття «інтелектуальні активи» - явище розгалужене, яке потребує ґрунтовного дослідження. Його можна розглядати як складову частину інтелектуального капіталу, або нематеріальних активів. Проте, таке розмежування має умовний характер, адже вказані позиції, радше доповнюють, ніж суперечать одна одній.

Загалом, інтелектуальні активи – це сукупність різних елементів людського потенціалу, що розвиваються та вдосконалюються протягом життя, через призму виховання, культури суспільства, рівня освіти й професійного навчання та відображаються в результатах інтелектуальної діяльності. Їхнє формування забезпечується освітніми умовами, які виступають синтезом системи освіти, навчальних програм та умов доступності здобуття знань.

Наразі, в Україні є ряд проблем, які заважають повноцінному розвитку цих освітніх умов. Серед них: низька платоспроможність населення; неоднакові умови для здобуття знань; нестача ресурсів для втілення стрімких реформ у сфері освіти та науки, зокрема стосовно повноцінного впровадження інклюзивної освіти; незацікавленість державних і приватних організацій у побудові шкіл і класів для національних меншин на теренах України; невідповідність наявних кваліфікаційних навичок педагогів потребам сучасності, відсутність мотиваційних програм та соціального страхування для цих спеціалістів.

Складові інтелектуального капіталу України, які відображені в показниках глобальних індексів, мають невтішні тенденції. Хоча індекси інвестиційної привабливості, ведення бізнесу, дотримання прав власності та

глобальний інноваційний індекс знаходяться в стані стабілізації (за останнє десятиліття), проте індекси людського розвитку та глобальної конкурентоспроможності помітно знизились. Це спричинено глобальною економічною кризою та неспроможністю нашої держави подолати її, збройним конфліктом на сході України, масовою міграцією населення тощо. Такі соціально-економічні проблеми впливають на інтелектуальний капітал (в т. ч. на інтелектуальні активи), адже унеможливають особистісний розвиток кожного індивідуума, запровадження нових методів та засобів виробництва (через недостатнє фінансування), та, як наслідок, вихід національної продукції на світовий ринок.

Задля поліпшення даного становища та запровадження реформ в економічній системі, уряд України має сформувати й притримуватися стратегії, яка передбачатиме покращення якості життя населення; збільшення заробітної плати працівників освітньої сфери; розвиток інституцій; розробку соціально-економічної та науково-технічної політики, а також реформ, які реально впровадити в умовах сьогодення; надання рівних можливостей для здобуття знань різним прошаркам населення; прищеплення морально-етичних цінностей нації; популяризацію наукової праці тощо.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Карпенко А. В. Розвиток інтелектуальних активів людського потенціалу: теорія та практика: монографія. Запоріжжя: ФОП В. В. Мокшанов, 2018. 510 с.
2. Кузнецова Н. Б. Кадри інноваційного типу: сутність, значення та особливості формування в умовах розвитку інноваційної економіки. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. №6. с. 115-121.
3. Піняк І. Л. Інтелектуальні активи як ефективний ресурс економічного розвитку підприємства. *Галицький економічний вісник*. 2009. № 1. С. 33-40.
4. Карпенко А. В. Інтелектуальні активи: етимологія поняття та місце в національній інноваційній системі. *Економіка і організація управління*. 2017. № 4. с. 65-80.
5. Базилевич В. М., Ільїн В. В. Структура інтелектуального капіталу та специфіка його прояву. URL: https://pidru4niki.com/10981205/ekonomika/struktura_intelektualnogo_kapitalu_spet_sifika_yogo_proyavu.
6. Кузубов, С. А. Развитие теоретико-методологических основ бухгалтерского учета и аудита интеллектуальных активов [Текст]: автореферат диссертации на соискание ученой степени д-ра экон. наук :08.00.12. Екатеринбург. 2009.
7. Петрович Й. М., Кім А. Ф, Семенів О. М. та ін. Економіка підприємства [За заг. ред. Й. М. Петровича]. Львів: «Новий світ». 2000. 680 с.
8. Бутнік–Сіверський О.Б. Евристика в інтелектуальній економіці або формування інноваційного підприємництва. URL: <http://www.ipdo.kiev.ua/files/articles/>.
9. Sullivan P. (2000): Value-driven Intellectual Capital. How to convert intangible corporate assets into market value. Wiley. URL: <http://creativeconomy.ru/library/prd132.Php>

10. Полторак В.А. Маркетинговые исследования: Методы и технологии. Днепропетровск: Арт-Пресс, 1997. 136 с.
11. Легенчук С.Ф. Бухгалтерське відображення інтелектуального капіталу: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». Житомир. 2006. 264 с.
12. Старкова Н.О., Костецкий А.Н. Интеллектуальные активы фирмы: идентификация и управление. URL: <http://intel-assets.h1.ru/>.
13. Лукичева Л. И., Егорычев Д. Н. Внутрифирменное управление интеллектуальными активами. М. : ООО «Омега-Л», 2004. 192 с.
14. Нижник Н. Р., Мосов С. П. Реалізація інтелектуальних активів — ключовий момент державної політики України в ХХІ столітті Університетські наукові записки. 2006. № 3-4. С. 351-357. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2006_3-4_55
15. Тараруєв Ю. О., Момот Т. В. Новый взгляд на концепцію нематеріальних активів. Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наук. праць. Вип. 192, т. III. 2004. С. 851-856.
16. Тараруєв Ю. О. Удосконалення механізму оцінки інтелектуальних активів будівельних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами». Харків. 2008. 22 с.
17. Жураковська І. В. Результати інтелектуальної діяльності як ресурси, активи, власність та капітал підприємства: обліковий аспект. Видавництво Національного університету «Львівська політехніка». 2009. с. 331-336.
18. Степанчук С. О. Особливості формування та використання інтелектуального потенціалу. *Економічний аналіз*. 2015. №1. с. 13-23.
19. Сайт Державної служби статистики України. Демографічна та соціальна статистика. Освіта. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
20. Юридичний портал «Протокол». Закони. Стаття 35. Загальна середня освіта. URL: https://protocol.ua/ua/pro_osvitu_stattya_35/#:~:text

21. Андрущенко А. В. Актуальні проблеми освіти і науки в українських реаліях. *ВСЕОСВІТА*. 2018. URL: <https://vseosvita.ua/library/aktualni-problemi-osviti-i-nauki-v-ukrainskih-realiah-12228.html>
22. Про підвищення оплати праці працівників установ, закладів та організацій бюджетної сфери. Постанова Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/750-2020-%D0%BF#Text>
23. Василенко В. М. Підходи і методи оцінки інтелектуального капіталу. *Вісник Приазовського державного технічного університету* : зб. наукових праць ПДТУ. 2011. Вип. 21. С. 134–138.
24. Дерев'янку В. М. Інтелектуальний капітал як фактор розвитку національної економіки: дисертація. УДФСУ. 2019. 285 с.
25. Салихов М. Р., Лукичева Л. И. Подходы к оценке стоимости интеллектуального капитала организаций. *Менеджмент в России и за рубежом*. 2006. № 4. С. 114–122.
26. Дерев'янку В. М. Методика оцінки інтелектуального капіталу на шляху розбудови національної економіки країни. Стратегія розвитку України : Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція. Ірпінь. 2015. С. 23–26.
27. Седляр Д. О. Інтелектуальний капітал національної економіки: методичні засади вимірювання. Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського. 2014. С. 17–22.
28. Волощук Л. О., Скороходова Л. В., Церковна О. М. Методичні основи оцінки інтелектуального капіталу машинобудівного підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*: зб. наук. праць. Одеса : Вид-во ОНЕУ. 2011. Вип. 3 (43). С. 220–226.
29. Дерев'янку В. М., Ляшенко Г. П. Збалансована система показників – необхідний інструмент забезпечення конкурентоспроможності підприємства (на прикладі нафтовидобувного підприємства) [Електронний ресурс]. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2014. № 1. С. 23–31. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvnudpsu_2014_1_5

30. Дерун І. А. Проблеми оцінювання інтелектуального капіталу та його відображення у фінансовій звітності. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 6. С. 103–113.

31. Human development report. ULR: <http://hdr.undp.org/en>.

32. Global Competitiveness Report. ULR: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report>.

33. Global Innovation Index. ULR: <https://www.globalinnovationindex.org/content/page/GII-Home>.

34. Doing Business. ULR: <http://www.doingbusiness.org/>

35. Competitive Ukraine. ULR: http://www.feg.org.ua/ua/cms/opisanie_indeksov.html

36. Международный индекс защиты прав собственности. Гуманитарные технологии. Аналитический портал. ULR: <http://gtmarket.ru/ratings/international-property-right-index/info>.

37. Калина К. И. Показатели оценки интеллектуального капитала в информационной экономике [Текст]. Власть. 2011. № 1. С. 63–67.

38. Коваленко О. М. Интеллектуальный капитал: формування та розвиток в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.00.01. 2008. 20 с.

39. Рейтинг конкурентоспособности экономик стран мира. 2017/2018. Бизнес портал. 2017. ULR: <http://fdlx.com/politic/mir/100985-rejting-konkurentosposobnosti-ekonomik-stranmira-2017-2018.html>.

40. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.

41. Щокін Р. Г. Регулювання державної політики у галузі освіти України: адміністративно-правовий аспект. Верховенство права: міжнародний науковий журнал. 2017. ULR: <http://sdvp.info/2017/regulyuvannya-derzhavnoyi-politiki-u-galuzi-osviti-ukrayiniadministrativno-pravovij-aspekt/>.

42. Дерев'янку В. М. Правові засади функціонування інтелектуального

капіталу в умовах розвитку національної економіки. Проблеми формування та розвитку інноваційного інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливості: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Львів. 2015. С. 112–113.

43. Котвицький І. Цифрова економіка – майбутнє вже зараз. ULR: <https://glavnoe.ua/articles/a12171-cifrova-ekonomika-%E2%80%93-majbutne-vzhezaraz>.

44. Цифрова трансформація економіки в Україні. ULR: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/press-release/2018/digital-transformation-of-ukrainian-economics.html>

45. Цифрова економіка – це реально. ULR: <http://chp.com.ua/all-news/item/48511-tsifrova-ekonomika-tse-realno>.

46. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>.

47. Фадеева Е. Система образования в разных странах мира: «календарь полдников» и отсутствие дневников. Образование. Блог «Где мои дети». ULR: <https://findmykids.org/blog/ru/sistema-obrazovaniya-v-raznykh-stranakh>

48. Що не так з болонською системою. Студвей. ULR: <https://studway.com.ua/bologna-system/>

49. Офіційний сайт агентства Bloomberg. ULR: www.bloomberg.com

50. Бизнес в другой стране: что нужно знать о защите интеллектуальной собственности?. ULR: <http://www.bakertilly.ua/ru/news/id755>

51. Кошно Д. О. Проблеми формування інтелектуального капіталу в Україні. Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету. Збірник наукових праць звітної-наукової конференції викладачів університету. 2013. С. 213–215.

52. Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2015 рік:

аналітична довідка. URL: <http://mon.gov.ua/content/Діяльність/Наука/2-3-ad-kmu-2015.pdf>.

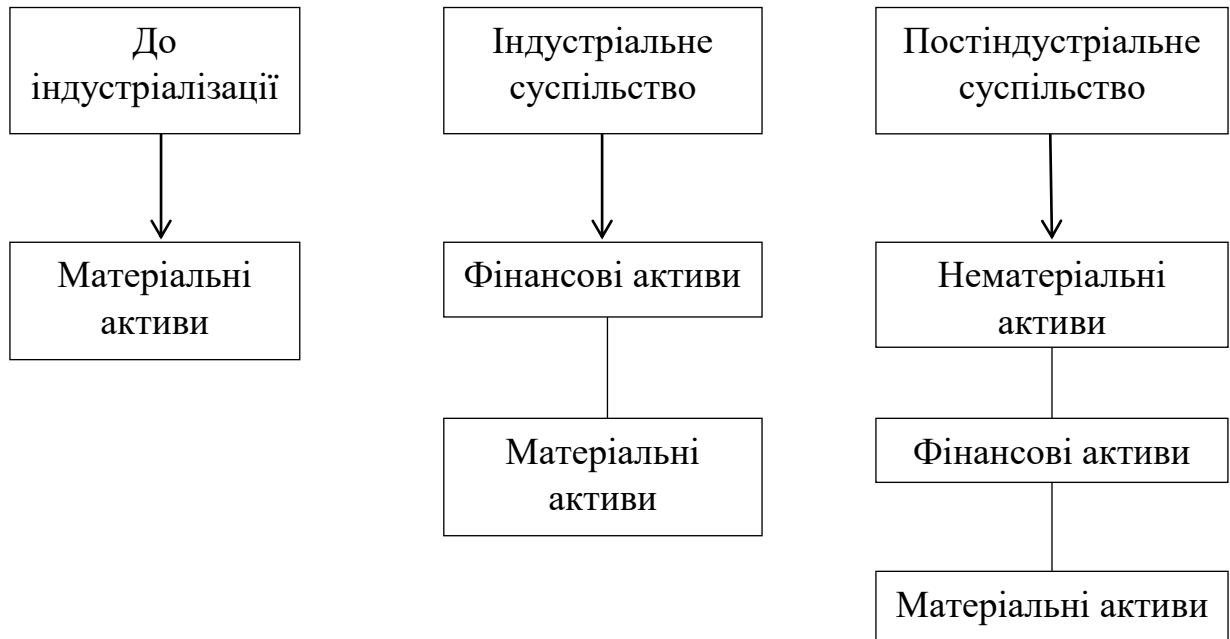
53. Солнцева Н. В. Аналіз сучасного стану винахідницької та інноваційної діяльності в Україні. Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського. 2015. С. 482–486.

54. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://index.minfin.com.ua/index/wage/>.

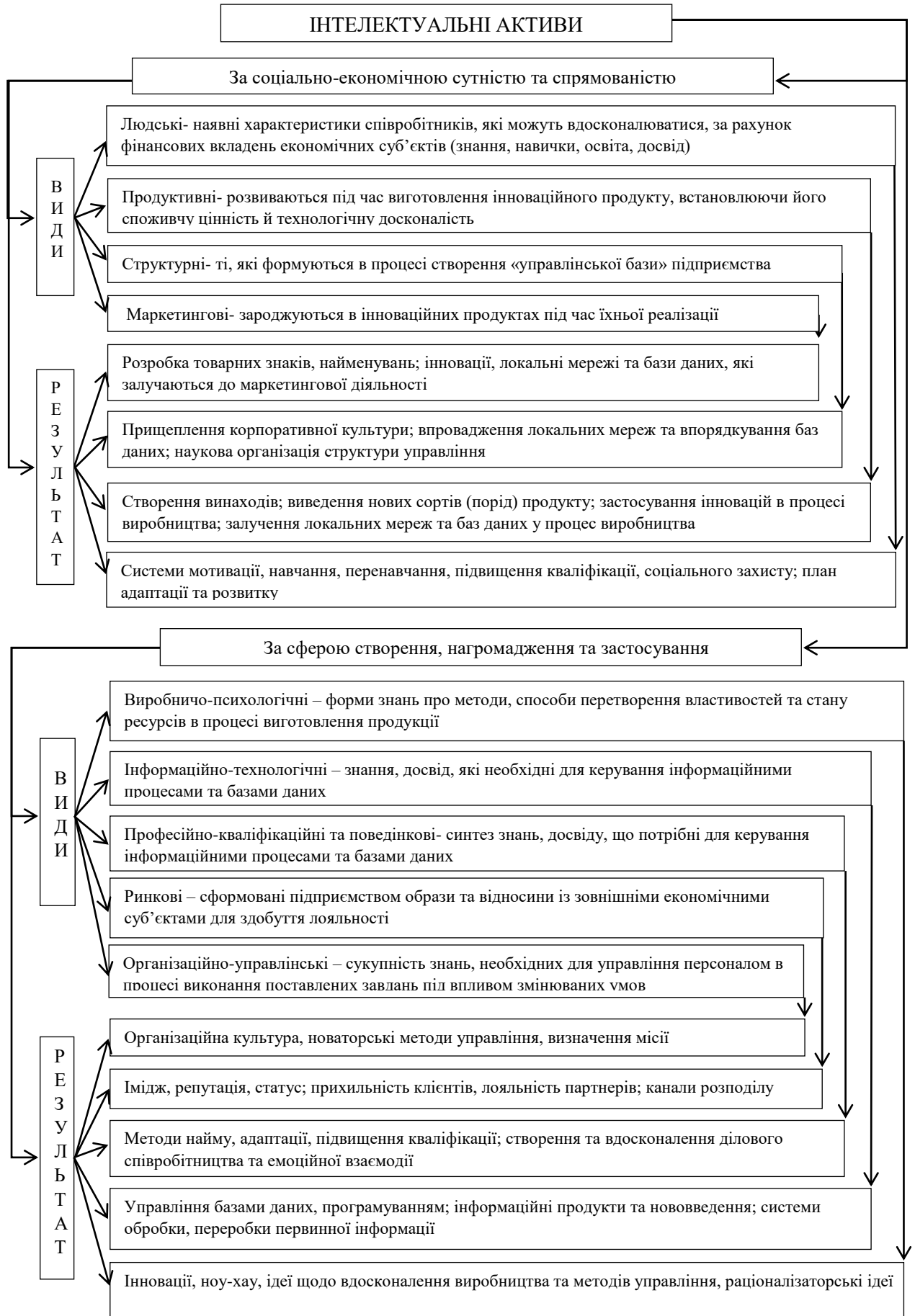
55. Широков А. І. Українська наука: на шляху до Європи чи на роздоріжжі. URL: <http://nas.gov.ua/tradeunion/news/Documents/2005.02.19.pdf>

ДОДАТОК А

Домінанти економічних відносин у суспільствах різного типу

ДОДАТОК Б

ДОДАТОК В

Заклади дошкільної освіти

	Кількість закладів дошкільної освіти, тис.	Кількість місць у закладах дошкільної освіти, тис.	Кількість осіб у закладах дошкільної освіти, тис.	Охоплення дітей закладами дошкільної освіти, відсотків до кількості дітей відповідного віку
1990	24,5	2277	2428	57
1991	24,4	2243	2268	55
1992	23,8	2216	2063	51
1993	23,2	2189	1918	49
1994	22,3	2101	1736	47
1995	21,4	2014	1536	44
1996	20,2	1856	1342	41
1997	18,4	1770	1172	38
1998	17,6	1638	1103	38
1999	17,2	1216	1055	39
2000	16,3	1117	983	40
2001	15,7	1077	968	41
2002	15,3	1060	973	48
2003	15,0	1053	977	49
2004	14,9	1040	996	50
2005	15,1	1056	1032	51
2006	15,1	1063	1081	53
2007	15,3	1084	1137	54
2008	15,4	1110	1195	54
2009	15,5	1121	1214	53
2010	15,6	1136	1273	53
2011	16,1	1171	1354	55
2012	16,4	1204	1428	57
2013	16,7	1236	1471	61
2014	15,0	1077	1295	55
2015	14,8	1105	1291	55
2016	14,9	1125	1300	57
2017	14,9	1141	1304	59
2018	14,9	1156	1278	61
2019	14,8	1155	1230	58

ДОДАТОК Г

Заклади загальної середньої освіти (за даними Міністерства освіти і науки України), на початок навчального року, тис.

	Кількість закладів загальної середньої освіти	Кількість учнів у закладах загальної середньої освіти	З них у закладах		Випуск учнів із закладів загальної середньої освіти		Кількість вчителів у закладах загальної середньої освіти
			денних	вечірніх (змінних)	одержали свідоцтво про здобуття базової загальної середньої освіти	одержали атестат про здобуття повної загальної середньої освіти	
1990/91	21,8	7132	6939	193	696	406	537
1991/92	21,9	7102	6918	184	699	409	543
1992/93	22,0	7088	6918	170	683	393	565
1993/94	22,1	7096	6937	159	674	375	579
1994/95	22,3	7125	6972	153	654	355	576
1995/96	22,3	7143	7007	136	639	361	596
1996/97	22,2	7134	7016	118	657	374	585
1997/98	22,1	7078	6970	108	670	378	571
1998/99	22,1	6987	6876	111	724	408	573
1999/00	22,2	6857	6743	114	737	434	576
2000/01	22,2	6764	6647	117	720	475	577
2001/02	22,2	6601	6486	115	738	505	568
2002/03	22,1	6350	6237	113	724	508	561
2003/04	21,9	6044	5936	108	720	526	551
2004/05	21,7	5731	5626	105	675	519	547
2005/06	21,6	5399	5301	98	649	515	543
2006/07	21,4	5120	5026	94	595	485	537
2007/08	21,2	4857	4768	89	561	467	531
2008/09	21,0	4617	4533	84	546	427	524
2009/10	20,6	4495	4421	74	317	391	522
2010/11	20,3	4299	4228	71	566	364	515
2011/12	19,9	4292	4225	67	480	215	509
2012/13	19,7	4222	4160	62	441	329	510
2013/14	19,3	4204	4150	54	411	304	508
2014/15¹	17,6	3757	3718	39	339	247	454
2015/16¹	17,3	3783	3750	33	336	229	444
2016/17¹	16,9	3846	3815	30	329	211	438
2017/18¹	16,2	3922	3894	28	329	203	440
2018/19¹	15,5	4042	4017	25	345	195	441
2019/20¹	15,2	4138	4116	22	352	198	440

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

ДОДАТОК Г

Заклади професійної (професійно-технічної) освіти¹

(за даними Міністерства освіти і науки України)

	Кількість закладів професійної (професійно-технічної) освіти	Кількість учнів, слухачів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, тис.	Кількість осіб, прийнятих на навчання до закладів професійної (професійно-технічної) освіти, тис.	Кількість осіб, випущених із закладів професійної (професійно-технічної) освіти, тис.
1990	1246	643,4	380,5	376,7
1991	1285	648,4	377,4	338,1
1992	1282	647,2	367,9	307,1
1993	1211	629,4	340,8	307,0
1994	1197	572,8	286,0	288,4
1995	1179	555,2	300,5	277,3
1996	1156	539,7	304,2	274,8
1997	1003	528,1	311,2	264,5
1998	995	529,0	304,2	259,2
1999	980	527,7	307,3	263,5
2000	970	524,6	307,3	266,8
2001	965	512,3	309,1	278,8
2002	962	501,9	311,0	282,4
2003	953	493,1	311,2	275,6
2004	1011	507,3	327,6	283,4
2005	1023	496,6	314,2	286,6
2006	1021	473,8	303,7	289,3
2007	1022	454,4	299,2	285,1
2008	1018	443,6	288,1	269,6
2009	975	424,3	249,9	239,4
2010	976	433,5	282,9	247,4
2011	976	409,4	241,7	240,1
2012	972	423,3	241,8	202,1
2013	968	391,2	225,2	227,3
2014 ²	814	315,6	178,0	182,0
2015 ²	798	304,1	176,6	165,0
2016 ²	787	285,8	157,9	152,8
2017 ²	756	269,4	146,9	141,3
2018 ²	736	255,0	136,6	133,5
2019 ²	723	245,8	131,0	124,0

¹ Дані за 1990 р. наведені по ПТНЗ Міністерства освіти і науки України (МОН), починаючи з 1991 р. - включають заклади МОН та інших міністерств (відомств).

² Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

ДОДАТОК Д
Заклади вищої освіти

(на початок навчального року)

	Кількість ЗВО, од		Кількість осіб у ЗВО, тис.	
	коледжі, технікуми, училища ²	університети, академії, інститути ³	коледжі, технікуми, училища ²	університети, академії, інститути ³
1990/91	742	149	757,0	881,3
1991/92	754	156	739,2	876,2
1992/93	753	158	718,8	855,9
1993/94	754	159	680,7	829,2
1994/95	778	232	645,0	888,5
1995/96	782	255	617,7	922,8
1996/97	790	274	595,0	976,9
1997/98	660	280	526,4	1110,0
1998/99	653	298	503,7	1210,3
1999/00	658	313	503,7	1285,4
2000/01	664	315	528,0	1402,9
2001/02	665	318	561,3	1548,0
2002/03	667	330	582,9	1686,9
2003/04	670	339	592,9	1843,8
2004/05	619	347	548,5	2026,7
2005/06	606	345	505,3	2203,8
2006/07	570	350	468,0	2318,6
2007/08	553	351	441,3	2372,5
2008/09	528	353	399,3	2364,5
2009/10	511	350	354,2	2245,2
2010/11	505	349	361,5	2129,8
2011/12	501	345	356,8	1954,8
2012/13	489	334	345,2	1824,9
2013/14	478	325	329,0	1723,7
2014/15¹	387	277	251,3	1438,0
2015/16¹	371	288	230,1	1375,2
2016/17¹	370	287	217,3	1369,4
2017/18¹	372	289	208,6	1330,0
2018/19¹	370	282	199,9	1322,3
2019/20¹	338	281	173,6	1266,1

Динаміка результатів діяльності закладів вищої освіти

	Кількість осіб, прийнятих на навчання до ЗВО ⁴ , тис. осіб		Кількість осіб, випущених із ЗВО ⁵ , тис. осіб		Кількість аспірантів, осіб ⁶	Кількість докторантів, осіб ⁶
	коледжі, технікуми, училища ²	університети, академії, інститути ³	коледжі, технікуми, училища ²	університети, академії, інститути ³		
1990	241,0	174,5	228,7	136,9	13374	...
1991	237,5	173,7	223,0	137,0	13596	503
1992	212,6	170,4	199,8	144,1	13992	592
1993	198,9	170,0	198,0	153,5	14816	765
1994	194,0	198,0	204,3	149,0	15643	927
1995	188,8	206,8	191,2	147,9	17464	1105
1996	183,4	221,5	185,8	155,7	19227	1197
1997	166,2	264,7	162,2	186,7	20645	1233
1998	164,9	290,1	156,9	214,3	21766	1247
1999	170,1	300,4	156,0	240,3	22300	1187
2000	190,1	346,4	148,6	273,6	23295	1131
2001	201,2	387,1	147,5	312,8	24256	1106
2002	203,7	408,6	155,5	356,7	25288	1166
2003	202,5	432,5	162,8	416,6	27106	1220
2004	182,2	475,2	148,2	316,2	28412	1271
2005	169,2	503,0	142,7	372,4	29866	1315
2006	151,2	507,7	137,9	413,6	31293	1373
2007	142,5	491,2	134,3	468,4	32497	1418
2008	114,4	425,2	118,1	505,2	33344	1476
2009	93,4	370,5	114,8	527,3	34115	1463
2010	129,1	392,0	111,0	543,7	34653	1561
2011	105,1	314,5	96,7	529,8	34192	1631
2012	99,8	341,3	92,2	520,7	33640	1814
2013	93,9	348,0	91,2	485,1	31482	1831
2014 ¹	69,5	291,6	79,1	405,4	27622	1759
2015 ¹	63,2	259,9	73,4	374,0	28487	1821
2016 ¹	60,6	253,2	68,0	318,7	25963	1792
2017 ¹	59,1	264,4	61,2	359,9	24786	1646
2018 ¹	53,5	256,8	55,5	357,4	22829	1145
2019 ¹	47,1 ⁷	250,1 ⁷	50,2	333,6	25245	1113

¹Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

²До 2016/17 навчального року – вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації.

³До 2016/17 навчального року – вищі навчальні заклади III- IV рівнів акредитації.

⁴Особи, уперше прийняті до ЗВО (без тих, що продовжують навчання з метою здобуття більш високого освітнього ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня)).

⁵Випущено фахівців (без урахування осіб, що продовжують навчання з метою здобуття більш високого освітнього ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня)).

⁶На кінець 1990, 1991, ..., 2019 року.

⁷На початок 2019/20 навчального року.

ДОДАТОК Е

Глобальні індекси, що описують стан елементів інтелектуального капіталу на рівні країн світу

№	Індекс	Розрахунок	Діапазон
1	Індекс людського розвитку (ІЛР)	ІЛР – це інтегральний показник, що розраховується як середнє 3-х показників: - Рівня грамотності населення та очікуваної тривалості навчання; - Очікуваної тривалості життя; - Рівня життя (за паритетом купівельної спроможності у доларах США).	Людський капітал
2	Глобальний інноваційний індекс	Заснований на вивченні економік держав світу, результатом якого стало отримання 81 фактору, які характеризують здатність країни до стимулювання типу інноваційного розвитку, що призводить до економічного підйому. Виведені чинники спеціалізуються на різних аспектах (від виявів креативності при створенні продуктів, послуг й онлайн-сервісів до інфраструктури).	Структурний капітал
3	Звіт про глобальну конкурентоспроможність	Базується на 113 елементах, що об'єднані в 12 груп: інфраструктура; якість інститутів; стабільність макроекономіки; початкова освіта й здоров'я; профпідготовка та вища освіта; ефективність ринку праці, товарів і послуг; рівень технологічного розвитку; конкурентоспроможність компаній та інноваційний потенціал; розвиток ринку фінансів.	Людський, клієнтський та структурний капітал
4	Міжнародний індекс захисту прав власності	Визначає здобутки країни в сфері захисту прав приватної власності з позиції 3-х категорій: -права на інтелектуальну власність (захист інтелектуальних прав власності, рівень піратства, патентного права); -права на фізичну власність (реєстрація власності, захист, доступність позик); -правове та політичне середовище (незалежність судової системи, об'єктивність суддів, верховного законодавства, відсутність корупції).	Структурний капітал
5	Індекс інвестиційної привабливості	Отримується шляхом регулярного моніторингу оцінок інвестиційного клімату (ІК) України. Являється середнім 5 складових: ІК України; даних ІК за останні 3 місяці; прогнозів ІК; вигідності для майбутніх інвесторів; ІК в основній галузі у найближчі 3 місяці.	Клієнтський капітал
6	Проект «Ведення бізнесу»	Світовий банк визначає індекс, починаючи з 2003 р., за такими показниками: можливість започаткування нового бізнесу; отримання дозволу на будівництво, позики; реєстрація власності; захист прав інвесторів; оподаткування; захист контрактів на законодавчому рівні.	Клієнтський капітал

ДОДАТОК Є

Етапи оцінки інтелектуального капіталу країни

Попереднє оцінювання	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз показників макроекономіки; - оцінка конкурентоспроможності держави; 	Визначення місця інтелектуального капіталу та потреби управління ним
Проміжне оцінювання	<ul style="list-style-type: none"> - оцінка загального показника ефективного використання ІК на макро- та мезорівні; - виділення провідних, для даного дослідження, елементів ІК; - створення стратегічної моделі ІК; 	Розгляд ефективності компонентів ІК, стану узагальненого показника ефективності ІК
Кінцеве оцінювання	<ul style="list-style-type: none"> - визначення ризиків ефективного функціонування ІК; - оцінка рівня розвитку ІК в інших державах; - дослідження нормативно-правової бази ІК; - розробка стратегій розвитку ІК. 	Підготовка стратегій розвитку ІК

ДОДАТОК Ж

Положення компонентів ІК України в міжнародних рейтингах

Показники \ роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Індекс людського розвитку, (місце)	0,732 (69)	0,74 (76)	0,74 (78)	0,75 (83)	0,75 (81)	0,742 (81)	0,746 (84)	0,751 (88)	0,750 (88)	0,63	-
Індекс глобальної конкурентоспроможності, (місце)	3,9 (89)	4,00 (82)	4,14 (73)	4,05 (84)	4,14 (76)	4,03 (79)	4,0 (85)	4,11 (81)	57,0 (83)	57,0 (85)	-
Глобальний інноваційний індекс, (місце)	35,1 (61)	35,01 (60)	36,1 (63)	35,8 (71)	36,3 (63)	36,5 (64)	35,7 (56)	37,6 (50)	- (43)	- (47)	36,3 (45)
Індекс дотримання прав власності	4,1	4	4	4,2	4,3	3,9	3,9	3,4	4,2	4,4	4,5
Індекс ведення бізнесу, місце	142	145	152	137	112	96	83	80	76	71	64
Індекс інвестиційної привабливості	2,57	3,28	2,18	2,12	1,87	2,57	2,88	3,15	3,07	2,95	2,15

ДОДАТОК 3

Складові механізми продуктивного використання ІК на макроекономічному рівні

Елементи	теоретичні основи використання ІК	вивчення його вдосконалення та важливості в часовому просторі		
	методи його оцінювання	відбір найкращих, для певних ситуацій, щодо визначення рівня ІК		
	роль держави	наявна державна політика		
Принципи	Загальні	Цільовий	Усвідомлення бажаного результату	
		Системності	Представлення механізму використання ІК як складної системи	
		Ефективності	Порівняння затрат і результату	
		Адекватності	Реальність вивченої ситуації	
		Динамічності	Швидкість реагування та підлаштування змінам середовища	
		Збалансування	Увага до інтересів усіх суб'єктів впровадження механізму	
	Специфічні	Розвитку відповідно стратегії	Визначення шляху, строків реалізації та необхідних ресурсів	
		Орієнтація на досягнення цілей стратегії	Дотримання «курсу» на розвиток ІК	
		Поетапність реалізації управлінських рішень	Постійність та послідовність виконання плану дій	
Завдання	Узгодженість з програмами розвитку інших держав	Відповідність загальноприйнятим нормам		
	Організація нормативно-правової бази управління ІК			
	Вигідне застосування всіх елементів ІК			
	Зменшення ризиків еволюції ІК			
	Забезпечення раціональної «роботи» ІК			
Джерела забезпечення	Інституційно-правове	Розподілення обов'язків між суб'єктами управління ІК		
		Дотримання законодавства та впровадження змін, відповідно до ситуації		
		Послідовність інституцій; об'єднання для функціонування та адаптації до змін		
	Бюджетно-фінансове	Відповідність законів міжнародним нормам та правилам		
		Збільшення фінансування науково-дослідницької діяльності		
		Цільове спрямування коштів з бюджету		
		Регулювання рівня заробітної плати		
		Зростання купівельної спроможності громадян		
	Організаційно-інформаційне	Стимулювання інноваційної діяльності		
		Направлення ресурсів на проведення управлінських заходів		
		Розвиток інформаційних технологій		
		Реформи в освітній та науковій сферах		
	Соціально-економічне	Побудова ланцюга організаційної структури (ІК → макрорівень → мезорівень → мікрорівень)		
		Розробка мотиваційної методології		
			Дії держави, щодо сприяння відтворенню людського капіталу	

		Підтримка організаційного та клієнтського капіталу
		Надання можливостей підвищення кваліфікації працівникам
	Ресурсно-просторове	Вміле використання обмеженої кількості ресурсів
		Виділення ресурсів на здійснення управлінських рішень
		Усвідомлення реальності напрямів розвитку певних територій
		Сприяння зменшенню еміграції
		Зниження рівня смертності населення
	Науково-технічне	Втілення в життя інноваційних ідей, пропозицій
		Зростання частки наукоємності продукції
		Залучення ресурсозберігаючих технологій у виробництво
		Вдосконалення системи захисту інтелектуальних прав власності
		Поліпшення зв'язку між частинами інноваційної системи